

مسئولیت‌ها

علی اکبر شعاری نژاد*
استاد تعلیم و تربیت

مورد بحث قرار می‌گیرند بدون تردید. به عبارت دیگر، مدرسه یکی از مؤلفه‌های جامعه مدنی است و همواره با آن تعامل دارد. در واقع، «مدرسه مدنی» را در جامعه مدنی می‌توان یافت؛ هم چنان که جامعه مدنی طبعاً ترکیبی از مدارس مدنی است چنین مدارسی را نیز معلمانی به وجود می‌آورند، گسترش می‌دهند و تقویت می‌کنند که خود از مهارت‌های زندگی در جامعه مدنی برخوردارند. و این مسئولیت یا وظیفه مراکز تربیت معلم است که چنین معلمانی را تربیت کنند.

طبیعی است که چنین معلمانی حقوقی دارند از این گونه که باید: ۱. خود و خانواده‌شان از سلامت و رفاه و آرامش و آسایش برخوردار باشند.

۲. از لحاظ عاطفی/اجتماعی احساس امنیت خاطر کنند.

۳. از احترام و ارزش مندی لازم اجتماعی برخوردار باشند.

۴. هرگز احساس خطر شغلی و مشکل اقتصادی نکنند.

۵. همواره از نظر علمی و حرفه‌ای تقویت شوند.

۶. منابع معتبر علمی مرتباً در اختیارشان قرار گیرند.

۷. هر سال یک ماه به زندگی سالم در خارج از محل خدمت فرستاده شوند و حتماً امکان‌های لازم این زندگی در اختیارشان باشند

۸. از سوی مسئولان امور آموزشی کشور، راحت پذیرفته شوند.

۹. هر گونه تصمیم‌گیری در امور آموزشی از قبیل برنامه‌ریزی درسی، تالیف کتاب‌های درسی، تهیه و وسایل آموزشی و... با مشورت و نظر و شرکت ایشان انجام گیرد.

۱۰. اولیای دانش‌آموزان در اداره امور مدرسه با معلمان همکاری کنند، بدون این‌که مستقیماً در فعالیت‌های آموزشی مدرسه و معلمان دخالت کنند.

۱۱. اولیای امور اداری آموزش و پرورش، رعایت حقوق انسانی معلمان را جدی تلقی کنند.

۱۲. تشکیل دوره‌های آموزشی کوتاه مدت را برای معلمان را با نظر خود ایشان و کارشناسان علمی آموزش و پرورش ضروری تلقی کنند.

۱۳. در تعیین و انتخاب مدیر برای هر مدرسه، صلاحیت معلمی (علمی و حرفه‌ای) نخستین معیار و محور اساسی باشد. یعنی مدیر در موارد زیر مهارت داشته و عملاً آن‌ها را ثابت کرده باشد:

- معلومات رسمی لازم
- توان آماده سازی شرایط یادگیری فعال برای دانش‌آموزان و آموزش فعال برای معلمان
- برانگیختن کودکان و نوجوانان به یادگیری فعال
- برخوردار بودن از تفکر خلاق و انتقادی
- برخوردار بودن از مهارت‌های مدیریت آموزشی
- برخوردار بودن از توان برقراری ارتباط‌های سالم اجتماعی
- آشنایی با مبانی و روش‌های جدید آموزش و پرورش
- به طور کلی، آشنایی با ادبیات و فرهنگ آموزش و پرورش.

ارزش انسانی/اجتماعی هر شهروند به میزان تأثیر او در تأمین سلامت همگانی بستگی دارد.

جامعه‌ای را «مدنی» خوانند که همه شهروندان آن: از آرامش و آسایش لازم برخوردار باشند.

از امنیت‌های بدنی، روان‌شناختی، جامعه‌شناختی و بوم‌شناختی برخوردار باشند.

در هر شرایطی که باشند احساس ارزش و احترام کنند.

هر یک به نسبت خویش، در تأمین مصالح کشور شرکت کنند.

بتوانند به راحتی افکار و عقاید خویش را در امور اجتماعی جامعه بیان کنند.

از سلامت نسبی برخوردار باشند.

امکان تحصیل و اشتغال به حرفه مناسب را داشته باشند.

مسئولیت‌پذیری معلمان

بدیهی است که به وجود آوردن و گسترش چنین جامعه‌ای به عهده همه شهروندان است. به عبارت دیگر، وقتی جامعه‌ای مدنی خواهیم داشت که خود را مسئول جامعه بدانیم نه اشخاص را. و این فرایندی است طبعاً آموختنی. یا مهارتی است که کودکان و نوجوانان می‌توانند (یا باید) از دوران خردسالی از پدران و مادران و مربیان خود یاد بگیرند. این نیز در صورتی امکان‌پذیر است که:

۱. خود والدین و معلمان چنین مهارتی را دارا باشند.

۲. خود ایشان و مسئولان امور جامعه، الگوی فعال آن مهارت باشند و از پند و اندرز کلامی بپرهیزند.

در واقع، جامعه مدنی یا سالم را می‌توان با چند مفهوم معرفی کرد:

- ضمیر «ما» جانشین «من» است.

- همیاری و همکاری از عادت‌های همگانی است.

- پذیرش مسئولیت و درست و به موقع انجام دادن آن، جزو عادت‌های مردم است.

- تفکر انتقادی و خلاق میان شهروندان رایج است و هیچ شهروندی از این فرایندها نمی‌ترسد.

- همگان دو فرایند بنیادی زندگی سالم، یعنی آزادی و عدالت، را رعایت می‌کنند و آن دو را «حق مسلم» همه شهروندان می‌دانند.

- هر کس خود را «یک شهروند» تلقی می‌کند نه بیشتر؛ و همان‌قدر «حق» دارد که دیگران.

- همه شهروندان می‌دانند و می‌پذیرند که «حق» و «وظیفه» یا مسئولیت، دو روی یک سکه‌اند؛ البته هر کس به نسبت سن و شرایط اجتماعی خود.

بدیهی است که «مدرسه» (دبستان، متوسطه و دانشگاه) از جمله نهادهای اجتماعی که مفاهیم سلامت، آزادی، عدالت، حق، مسئولیت یا وظیفه در آن مطرح‌اند و مطرح می‌شوند و حتی

مهمین مرزبان (۱۳۳۹)
معلم نمونه کشوری
خراسان رضوی، مشهد

در شهر فریمان متولد شده است. دانش‌آموخته رشته زبان انگلیسی و دارای مدرک کارشناسی ارشد و مدیریت آموزشی است. اکنون در دبیرستان شاهد مهدیه ناحیه ۲ مشهد به تدریس اشتغال دارد و ۱۴ سال است در همین مدرسه خدمت می‌کند. وی که در سال ۹۰-۱۳۸۹ به عنوان معلم نمونه کشوری از استان خراسان رضوی معرفی شد، می‌گوید: نمونه شدن سبب شده است که از آن پس با قدرت بیشتری به فعالیت خود ادامه دهم.

حقوق مدنی معلم

شخصیت را از ما تقلید می‌کنند. سپس احتمالاً چیزی از ما یاد می‌گیرند. به عبارتی دیگر، هر معلم باید چنین باشد: تقوی پیشه، شاداب، احترام گذارنده به دیگران، دارای ظاهر آراسته، متعهد و وظیفه‌شناس، و خودبندار مثبت.

۱۹. مسئول گفتارها و کردارهای خویش باشیم و از برون‌فکنی پرهیز کنیم.

مهارت‌های ضروری معلم

به طور کلی، ما معلمان مسئولیم که این مهارت‌ها را در خویشتن تقویت کنیم:

- یادگیری مدام
- یادگیری هم‌زیستی سالم
- طراحی و برنامه‌ریزی فعالیت‌های آموزشی و آموزشی آزاد
- تحلیل و تحلیل و تبیین مسائل تربیتی
- تصمیم‌گیری فوری در موارد لازم
- برقراری ارتباط خصوصاً ارتباط‌های کلامی
- آماده‌ساختن محیط آموزشی برانگیزنده
- برانگیختن کودکان و نوجوانان و حتی بزرگسالان
- استفاده مطلوب و مؤثر از فناوری آموزشی
- تفکر و استدلال انتزاعی و کلامی مؤثر
- موقعیت‌شناسی و موقعیت‌یابی
- تحریک و راهنمایی یادگیری دانش‌آموزان
- پیش‌بینی بی‌انضباطی‌های اجتماعی در مدرسه و کلاس و مقابله منطقی با آنها
- روش‌های منطقی‌تر و تحلیل و تبیین مسائل در کلاس
- اداره کلاس به روش کارگاهی نه صرفاً سخن‌رانی
- استفاده از خلاقیت‌های دانش‌آموزان در مؤثر ساختن آموزش در کلاس
- سخن آخر این که ما به عنوان معلم دارای حقوق مدنی، این مسئولیت مهم و سنگین را نیز به عهده داریم که شغل خود را:
- دارای فرهنگ و ادبیات خاص بدانیم و آن را با هیچ حرفه‌ای مقایسه نکنیم
- آن را همگانی و جهانی بدانیم، زیرا در جهان معاصر ناگزیریم جهانی بیندیشیم و جهانی عمل کنیم.
- هرگز انسانی بودن، انسانی اندیشیدن، انسانی عمل کردن و محترم دانستن دیگران را فراموش نکنیم.
- عشق و منطق را دو رکن مهم آموزش بدانیم.

بدیهی است که برخورداری از حقوق مدنی در جامعه مدنی مستلزم این است که خود معلمان مسئولیت‌های از این گونه را بشناسند، در باره آن‌ها دقیقاً مطالعه کنند و آن‌ها را بپذیرند. به عبارتی دیگر، چنان‌که قبلاً اشاره شد، حقوق مدنی و مسئولیت‌پذیری دو روی یک سکه‌اند. ما وقتی می‌توانیم حقوقی را ادعا کنیم یا انتظار داشته باشیم که متقابلاً مسئولیت‌ها یا وظایفی را به عهده بگیریم:

۱. خود را سالم نگه داریم با برخورداری از: تغذیه سالم، تحرک سالم و تفریح سالم.
۲. محیط زندگی و آموزشی سالم و شادی به وجود آوریم.
۳. خود را، چنان‌که هستیم و چنان‌که باید باشیم، بشناسیم.
۴. فلسفه آموزش و پرورش و مدرسه و فعالیت‌های آموزشی را بدانیم.
۵. کار معلمی را به شکل تحلیلی و ترکیبی بشناسیم و با مسئولیت‌های خاص این حرفه آشنا باشیم و آن‌ها را بپذیریم.
۶. مخاطبان خود، دانش‌آموزان یا کودکان و نوجوانان و اولیای ایشان را بشناسیم.
۷. در باره دانش‌آموزان بدانیم که چیستند و کیستند؟ چه کسی می‌تواند بشوند؟ چه کسی می‌خواهند باشند؟ چه کسی باید باشند؟
۸. فرهنگ جامعه خود را خوب بشناسیم و آن را بپذیریم، بدون این‌که معایب احتمالی آن را نادیده بگیریم و برای اصلاح آن‌ها نکوشیم
۹. تک تک دانش‌آموزان را در هر شرایطی که باشند، بپذیریم و محترم بشماریم.
۱۰. موفقیت و پیشرفت دانش‌آموزان را پیشرفت و موفقیت خودمان تلقی کنیم.
۱۱. مدرسه و محل کلاس را محل زندگی بدانیم، نه محل آماده شدن برای زندگی.
۱۲. فرزند زمان باشیم نه برده زمان.
۱۳. با منابع معتبر علمی، خصوصاً در حوزه آموزش و پرورش آشنا باشیم و ارتباط خود را با آن‌ها گسترش دهیم و تقویت کنیم.
۱۴. همه امور آموزشی/اداری مدرسه را از آن خودمان بدانیم.
۱۵. با یافته‌های تازه فناوری آموزشی آشنا باشیم و عملاً از آن‌ها استفاده کنیم.
۱۶. همواره نسبت به مسائل تربیتی حساس و بیدار باشیم.
۱۷. همیشه روشن‌نگر و عیب‌یاب باشیم که گفته‌اند: آموزش و پرورش، عیب‌یاب است نه عیب‌پوش.
۱۸. در فعالیت‌های آموزشی خود صریح، صدیق و رفیق باشیم و از هر گونه تظاهر و تملق پرهیزیم.
۱۹. بدون آمادگی و طرح درس به کلاس نرویم.
۲۰. خودمان الگو یا سرمشق انسانیت یا اخلاق انسانی باشیم و همیشه این واقعیت را به یاد داشته باشیم که دانش‌آموزان ابتدا

فرزانه آسیایی (۱۳۵۱)
معلم نمونه کشوری

خراسان رضوی، جغتای
خانم آسیایی دارای مدرک کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی است و با ۱۹ سال سابقه خدمت در دبیرستان بنت‌الهدی صدر، در شهرستان جغتای (سبزوار) به تدریس اشتغال دارد. وی در پاسخ به این سؤال که «به عنوان معلم نمونه چه سخنی با همکاران خود دارد»، گفته است: «این که ما عاشقانه وظیفه خود را انجام می‌دهیم، نه برای این که از ما به عنوان معلم نمونه تقدیر شود، بلکه از آن جهت که فرزندان این آب و خاک تحت تعلیم و آموزش ما قرار دارند. لذا از نظر اخلاقی و وجدانی مکلف هستیم که آن‌ها را دل‌سوزانه تربیت کنیم، به‌ویژه نباید از فعالیت‌های جنبی در همه زمینه‌ها غافل شویم.»